

630

631

632

633

634

82

U-56



ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ ՈՐԴԻ

ԱՂԱԽՆԻՆԵՐՈՒ
ՄՐՑԱՆԱԿԸ



ԹԱՐԳՄԱՆԵՅ
ԱԻԵՏԻՍ Թ. ԿԼԶԻՐԵԱՆ



Կ. ՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐ. ՃԻՎԷԼԵԿԵԱՆ
1892



ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ ՈՐԴԻ

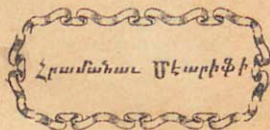
ԱՂԱԽՆԻՆԵՐՈՒ

ՄՐՑԱՆԱԿԸ



ԹԱՐԳՄԱՆԵՅ

Ա. Թ. ԿԷԶԻՒՐԵԱՆ



Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. ՃԻՎԵԼԷԿՆԱՆ

1892

114

6690-57

8



ԱՂԱԻՆԻՆԵՐՈՒ ՄՐՅԱՆԱԿԸ

— 1042 —

Ա .

Եթէ զաւակ մըն էք , ձեր հայրն
ըսած է անշուշտ . «Աշխատէ՛ , կըրթ-
եալ մարդ մը ամէն բանի կարող
կըլլայ :» Իսկ եթէ հայր մըն էք ,
ըսած էք ձեր զաւկին . «կըթուէ՛ ,
լաւ դաստիարակութիւն մը՝ հարս-
տութիւն մը կարժէ :»

Խիստ լաւ :

1837 սեպտեմբեր 15ին առաւօտ-
եան ժամը 8ին նամակաբաշխ մը
մտաւ տուն մը ի Մէսլէյ փողոց , որ
Փարիզի ամենէ լռին փողոցներէն մին

էր, ու դռնապանին սեղանին վրայ
նամակ մը դնելով,

— Հո՞ւ կը բնակի Պ. Լըպրէօն,
ըսաւ և ձեռքն երկնցուց երեք սուխ
վարձքն առնելու համար:

— Ահաւասիկ երեք սուերնիդ,
ըսաւ դռնապանուհին, նամակը վե-
րոյիշեալ վարձակալին յատկացեալ
դարանը դնելով:

Խորհրդածած էք երբէք նամա-
կի մը վրայ՝ զոր չէք կրնար բանալ.
այն չորս ծաղուած թղթեայ Սփինք-
սին վրայ, որ երկրիս մէկ ծայրէն
միւսը կը տանի ուրախութիւն,
տխրութիւն կամ յոյս, լուռ մնալով
անոնց համար, որոց ձեռքէն ան-
ցած է, մինչև որ իւր հասցէին
հասնի: Գնահատած էք նամակի
մը բարիքները: Ըսած էք արդեօք:

նամակը՝ հեռաւորութիւններովայր-
 կենական մերձեցում մըն է, ձեռ-
 նասեղմում մըն է լեռներու վրա-
 յէն, աներևոյթ շղթայ մըն է որ աշ-
 խարհներն իրարու հետ կը կապէ:
 Նամակը Յանոսի պէս երկու դէմք
 ունի: Շատախօս է և համր, ամէն
 բան կը պարունակէ ու բան մը չը-
 սեր: Շահեկանութեամբ, զգաց-
 մամբ ու մտացի խօսքերով լի է ա-
 նոր համար, որուն ուղղուած է, իսկ
 անիմաստ բան մըն է մեծաւ մասամբ
 այն ամենուն համար, որք դիպուա-
 ծաւ կը կարգան զայն: Ըստ բաղ-
 դի քսան նամակներ առէք ու կար-
 դացէք: Մին առևտրոյ վրայ կը
 խօսի, ուրիշ մը դրդուիչ խօսքերով
 չի է, ուրիշ մըն ալ ճաշի հրաւեր մըն
 է. այսու ամենայնիւ ասոնք ամէնե-

ալ բացուելէ յառաջ միևնոյն դէմքն
 ունէին, միևնոյն ձևով ծաղուած ու
 միևնոյն կնիքով կնքուած էին, այ-
 սինքն միևնոյն դիմակն ունէին: Այս-
 պէս չէ՞ նաև կեանքն: Քանի՞ տե-
 սակ տարբեր տարբեր յուզումներ
 ծածկուած կան այն պահարանին
 մէջ որ մարդ կը կոչուի, և այն
 կնիքին տակ որ սիրտ կը կոչուի
 ու երբէք փոփոխութիւն չը կրեր =
 Յետոյ օր մը՝ այն նամակը՝ զոր
 ստացած օրերնիդ մեծ յուզում մը
 կրած էիք, կրակը կը նետէք. դայն
 կազմող գրերը լափիչ բոցին մահա-
 ցու հարուածին տակ կը դալարուին
 ու սոսկալի ծամածռութիւններ կը-
 նեն քանի մը վայրկեան, և յետոյ
 ամեն բան կը լմնայ. անոր անց-
 եալէն հետք մը մոխիր մ'անգամ

չը մնար։ Այսպէս է նաև ձեր սիրտը։ Օր մը հետաքրքրութեամբ բացիք դայն, և անոր մէջ սիրեցեալի մը անունը գտնելով երջանիկ եղաք. յետոյ այդ անունն աներևութացաւ, և վերստին անտարբեր մ'եղաք։ Բայց այս անունն անհետացնելու համար պէտք չունեցաք ձեր սիրտն այրելու ինչպէս նամակին համար, անունն ինքնիրեն ջրնջուեցաւ, և դրուած էջ մը դարձեալ սպիտակ եղաւ. սակայն եթէ անոր վրայ ուրիշ անուն մը դրել ուղէիք, թերևս փոշի պիտի դառնար։

Կատինք ուրեմն թէ 1837 սեպտեմբեր 15ին Մէսէյ փողոցը Լրպրէօնի հասցէին նամակ մը բերին։ Ո՞վ էր այս Լրպրէօնը, և ինչ էր

նամակին պարունակութիւնը : Այս
 է խնդիրը : Լրպրէօն գրեթէ քա-
 ուասուն և հինգ տարեկան խոշոր
 մարդ մըն էր , որ կտաւեղինաց վա-
 ճառականութեան մէջ միջակ հարս-
 տութեան մը տէր եղած էր : Սա
 կին մ'ունեցած էր ժամանակաւ ,
 և հիմա ալ աղջիկ մ'ունէր . կը
 տեսնէք թէ որչափ պատճառներ
 ունէր նամակներ ընդունելու : Պ .
 Լրպրէօն տգեղ էր , բայց իւր աղ-
 ջիկը գեղեցիկ . Պ . Լրպրէօն տըխ-
 մար մըն էր , բայց իւր աղջիկը խե-
 լացի . Պ . Լրպրէօն յաղթանդամ
 մէկն էր , բայց իւր աղջկան հասա-
 կը վայելուչ . վերջապէս Պ . Լրպ-
 րէօն անձնասէր մ'էր , բայց իւր աղ-
 ջիկն՝ զգայուն սիրտ մը ունէր : Ուս-
 տի հակառակ սոյն բոլոր պակա-

սութեանց Օրիորդ Լրպրէօն, Պ.
Լրպրէօնի քթին ծայրէն բռնելով
ուզած կողմը կը դարձնէր:

Երբ Պ. Լրպրէօնի սպասուհին առ-
տուան պիտոյքները գնելու համար
վար իջաւ, դռնապանուհին ստա-
ցած նամակն անոր յանձնեց. սա
ալ ի դարձին յանձնեց զայն իւր
տիրոջ, որ գիշերնոցը հագած, իւր
գրասեղանին առջև գիր կը գրէր:
Ինչպէս քիչ մը վերն ըսինք, Պ. Լրպ-
րէօն երկար ատեն վաճառակա-
նութեամբ զբաղած էր, որոյ միջոցին
սովորութիւն ունէր առաւօտեան
ժամը ութէն սկսեալ գաւառներուն
մէջ և արտասահմանը գտնուող իւր
թղթակիցներուն նամակներ գրել:

Պ. Լրպրէօն շուտ տարիէ ի վեր
գործէ գաղբած էր, բայց ինք հա-

մոզուած էր թէ տակաւին վաճառականութեամբ կը զբաղէր, և առաւօտ մը չէր ըլլար որ գոնէ տանոց չորս հինգ նամակ դրելու անցընէր: Ի՞նչ կը դնէր իւր թըղթակցութեանց մէջ, ոչ ոք կրնայ ըսել դայն, և ոչ իսկ ինքն: Բայց կը գրէր, զբաղեալ մարդու մը դէմքն ունէր, և իրեն պէտք եղածն ալ այս էր:

Պ. Լըպրէօն այս առթիւ յարմար խօսք մըն ալ գտած էր, որմէ խիստ գոհ էր և դոր շատ անգամ կը կըրկնէր, իւր հասառուտի ժպիտն ի շըրթունս:

— Գիտեմ թէ ես երբ պիտի մեռնիմ, կըսէր:

— Ե՞րբ պիտի մեռնիս, կը հարցընէին:

— Պիտի մեռնիմ այն իրիկունն,
որուն յաջորդ առաւօտուն գիր չը
գրեմ:

Ուստի Լըպրէօն իւր գրասեղանին
առջեւ նստած էր, ու գրածն
աղէկ մը տեսնելու համար, ակնոցը
ճակատուն վրայ բարձրացուցեր էր.
որովհետեւ ինչպէս որ գիտած էր
անշուշտ, երբ ակնոցաւոր մէկը բան
մը որոշակի տեսնել կուզէ, ակնոցը
կամ մինչեւ ճակատուն կէսը կը
բարձրացնէ, և կամ մինչեւ քթին
ծայրը կիջեցնէ, ակնոցին տակէն
կամ վրայէն նայելու համար:

Այնչափ շատ անգամ գիտած եմ
այս սլարազայն, որ կ'սկսիմ հա-
ւատալ թէ ոստիկանութեան կող-
մանէ հալածեալ մարդիկ միայն որք
իրենց գիմագիծն ու նկարագիրը

Կորսնցնել տալու մէջ շահ ունին՝ ա-
նոնք միայն ակնոց կը գործածեն,
ու ապակւոյ մը ետեւէն նայել ըս-
տիպուելով, իրենց աչքերը խողովը
կը ձգեն:

Ամենամեծ դիպուածով մը, երբ
սպասուհին բերաւ դռնապանին
տուած նամակն անոր յանձնեց,
ժիւլի իւր հօր քով կը գտնուէր:
Աւելորդ է ըսել թէ, ժիւլի՝ Օրիորդ-
Լըպրէօնի մկրտութեան անունն էր:
Ամենամեծ դիպուածով մը, կըսեմք,
որովհետեւ սովորաբար Օրիորդ ժիւ-
լի ժամը տասն ու կէսին կ'ենէր ու
տասնեւմէկին նախաճաշը կ'ընէր: Ե-
թէ այն միջոցին դիտող մը գտնուէր
հոն, այն թեթեւ կարմրութենէն որ
Օրիորդ ժիւլիի այտերը պատեց,
երբ նա տեսաւ նամակին գիրը զոր

իր հայրը պիտի բանար, պիտի
դուչակէր թէ այս վաղազարթոյց
նամակը վերաբերութիւն ունէր այն
դիպուածին հետ, որ Օրիորդ ժիւ-
լիին ժամը ութին արթննալուն
պատճառ եղած էր:

Ըսած էինք թէ ժիւլի հիանալի
էր. հիմայ պիտի հաստատենք
դայն: Միջահասակ էր նա, սեւ մա-
զեր ունէր և կապոյտ աչքեր, այ-
տերը վարդագոյն էին և ակռա-
ները ճերմակ, ուսերը դէր և փա-
փուկ էին, թեւերը մալից էին ու
ձեռքերը նուրբ, ծունգները կլորիկ
էին ու ոտքերը փոքրիկ:

Ո՛ր բարերար գաղտնիք բնութեան
կամ քաղաքակրթութեան, որ տղե-
ղագոյն հայրերու գեղեցկագոյն

աղջիկներ կը պարգեւեա, օրհնեալ
ըլլաս :

— Իրաւ որ, ըսաւ Պ. Լըպրէօն
խնդրոյ տակ եղած նամակին հաս-
ցէին գիրը ուշադրութեամբ քննե-
լով, իրաւ որ այս գիրը չեմ ճանչ-
նար :

Ու Պ. Լըպրէօն իւր կաշեպատ
թիկնաթոռին մէջ ընկողմանելով,
աջ ձեռքի ցուցամատին ծայրն ըս-
կաաւ խածնել, ու շարունակեց զըն-
նել հասցէին գիրը :

— Բա՛ց նամակը, հայրիկ, և ուր-
կից ըլլալն անմիջապէս պիտի տես-
նեա, ըսաւ Ժիւլի իւր թեւն աթոռ-
ին թիկանց վրայ դնելով, և դէ-
պի իւր հայրը ծռելով սրտի բա-
քախմամբ մը :

— Իրաւունք ունիս, ըսաւ հայրը,

և կնիքը քակեց։ Կը ծանրանամք
այս «կնիքը քակեց» խօսքին վրայ,
որովհետեւ պարոն Լըպրէօն այն
մարդոցմէն էր, որք համոզուած
լինելով թէ նամակի մը իւրաքանչ-
իւր բառն ամենամեծ կարեւորու-
թիւն ունի, նամակին փակչած տե-
ղը չեն պատուեր, այլ կամաց մը
կնիքը կը քակեն, վախնալով որ
մի գուցէ՝ աճապարանքով պատուի
նամակին մէկ բառը, որ կրնար իւր
բացակայութեամբ ամբողջ նամակն
կամ գէթ նորա մի պարբերութիւնն
մասամբ կամ ամբողջովին անհաս-
կանալի ընել։

—Ո՛հ, Լէօնէն է, ըսաւ Պ. Լըպ-
րէօն նախ և առաջ ստորագրու-
թեան նայելով։

—Իրա՞ն կըսես, հարցուց Ժիւլի։

—Տեսնենք ի՞նչ ըսելիք ունի ինձի այս ազնիւ երիտասարդը :

Ու Պ. Լըպրէօն բարձր ձայնով կարդաց .

«Տէր .

«Նամակս շատ զարմանալի պիտի գտնէք և առաջարկս ալ խիստ յանդուգն :»

—Ի՞նչ աղւոր գիր ունի չարածճիտդան , ըսաւ Պ. Լըպրէօն ընդհատելով . տօմարակալի մը արժանի գեղազրութիւն մ'ունի . ի՞նչ օգուտ որ տօմարակալ մը չէ ինքը : Շարունակենք .

«Եւ առաջարկս խիստ յանդուգն , կրկնեց Պ. Լըպրէօն , բառերը շեշտելով : Բայց չեմ կրնար երկարատեն դիմադրել սրտիս բաղձանաց , եւ եթէ պիտի մեռնիմ , կ'ուզեմ որ

մահուանս պատճառը ձեր մերժումն
ըլլայ քան թէ տարակոյսը :»

— Ի՞նչ ըսել կուզեն այս ամէնը :

— Շարունակեցէք, հայրիկ :

Կտաւեղինաց վաճառականը շա-
րունակեց ընթերցումը .

« Կը սիրեմ ձեր աղջիկը, և կը հա-
ւատամ թէ ձեր աղջիկն ալ զիս կը
սիրէ :»

Պ. Լըպրէօն այս հատուածը կար-
դացած պահուն նստած աթոռին
վրայ ոտուով մ'ըրաւ :

— Կը սիրէ՞ զքեզ, և դու դայն
կը սիրես, գոչեց. սխալ չե՞մ կար-
դար արդեօք :

— Շատ ճիշդ կը կարդաք, հայ-
րիկ :

— Կը խոստովանի՞ս ուրեմն :

— Մայրս զքեզ շատ կը սիրէր .

ես ալ ուրեմն կընամ սիրել Պ. Լէ-
ոնը :

— Ստոյգ է, բայց ես այն ատեն
վաճառականութեամբ կ'զբաղէի :

— Էհ ուրեմն, հայրիկ, յարեց
ժիւլի ամենամեծ պաղարիւնու-
թեամբ. եթէ ուր, համար էր
որ մայրս զՁեզ կը սիրէր, ես ալ
ճիշդ ասոր հակառակն ըլլալուն
համար է որ կը սիրեմ զՊ. Լէոն :

— Բայց ի՞նչ կը պահանջէ :

— Չեռքս :

— Կարծեմ խիստ յանդուգն պա-
հանջում մըն է ըրածը. բայց դուն
ինչէ՞ն գիտես քու ձեռքդ ուղեւը :

— Որովհետեւ երեկ ինձ ըսաւ թէ
Ձեզ նամակ պիտի գրէր ասոր հա-
մար :

—Ուրեմն ինձմէ զաղտուկ — կը տեսնուէի՞ք իրարու հետ :

—Այո, հայրիկ :

—Յաճա՞խ :

—Այո, խիստ յաճախ :

—Ա՛հ :

—Ինձի կըսէր թէ ամբողջ կենացը մէջ պիտի սիրէ զիս :

—Ու ի՞նչ կը պատասխանէիր :

—Կը պատասխանէի թէ մինչեւ մահուանս օրը պիտի սիրեմ զինքը ,

—Ե՞րբ կը խօսակցէիք այսպէս :

—Ձեզի թէյ տուած ատենս :

—Ուրեմն աչքերուս առջե՞ւ տեղի կունենար այս :

—Այո, միշտ :

—Ու ես չէի՞ տեսներ :

—Քնաւ բան մը չէիք կրնար տեսնել, հայրիկ, որովհետեւ միշտ ակնոյ կը դնէք :

—Շատ աղէկ, շատ աղէկ, ըսաւ
Պ. Լըպրէօն ոտքի ելնելով, և ա-
ռանց նամակին ընթերցումն աւար-
տելու, դայն չորս ծալելով: Շատ
աղէկ, Օրիորդ, նորէն ձեր գիշե-
րօթի՛կ վարժարանը պիտի դառնաք:

—Ի՞նչ պիտի ընեմ հոն, հարցուց
ժիւղի աշակիտի ձայնով մը, որ ու-
րոշակի կը ցուցնէր թէ երբէք չէր
վախնար հօրն սպառնալիքներէն:

—Հոն պիտի սպասէք, մինչեւ
որ ձեզի ամուսին մը գտնեմ:

—Դո՞ւք պիտի ընտրէք այդ ա-
մուսինը:

—Այո, ես պիտի ընտրեմ:

—Ես ալ պիտի չամուսնանամ ա-
նոր հետ:

—Պիտի չամուսնանա՞ք անոր
հետ:

—Ոչ, հայր իմ:

—Որովհետե՞ւ:

—Որովհետեւ Պ. Լէոնը պիտի
չըլլայ այն:

—Ուրեմն Պ. Լէոնն է ուղած-
նիդ:

—Այո, հայրիկ:

—Անկէց ուրիշ մը չէ՞ք ուզեր:

—Ոչ, հայրիկ:

—Կը կարծէ՞ք թէ պիտի հաւա-
նիմ այս ամուսնութեան:

—Այո, հայրիկ:

—Հիմա պիտի գրեմ Պ. Լէոնին,
որ մէկ մըն ալ այս դուռնէն ներս
ոտք չը դնէ:

—Դարձեալ պիտի տեսնեմ զինք:

—Եւ ո՞ւրիկէ, եթէ կը հաճիք:

—Պատուհանէս, ու պիտի գրեմ
խրեն:

—Պիտի դրե՞ս . բայց ի՞նչ պիտի
դրես :

—Թէ կը սիրեմ զինքը , թէ դուք
բռնաւոր մըն էք , և թէ երբ չա-
փահաս ըլլամ , պիտի ամուսնանամ
իրեն հետ հակառակ ձեր կամայ :

—Ուրկէց առիւր այս գեղեցիկ
սկզբունքները :

—Կարդացի :

—Ո՞ր գրքին մէջ :

—Օրինագրքին :

—Օրինագրքի՞ն . ո՞վ պիտի հա-
ւատար թէ մարդկային իրաւանց
պաշտպանութեան յատկացեալ գիրք
մը այսպիսի բաներ կը պարունակէ :

—Հատուած 227 , չափահաս որդ-
ւոց իրաւանց յատկացեալ գլխոյն
մէջ :

—Գիտե՞ս թէ ամուսնացած ա-

տենդ որչափ օժիտ պիտի առնուս :
— Ս.յո , հայրիկ , վաթսուն հա-
ղար ֆրանկ :

— Օժիտդ պիտի չըտամ քեզ :

— Ձեք կրնար , այդ գումարը մօրս
կը պատկանի , երբ չափահաս ըլ-
լամ , պարտաւոր էք հաշիւ տալ ինձ :
Հատուած 86 , խնամակալներու
յատկացեալ գլխոյն մէջ :

— Ո՞վ ըստ քեզի թէ այս ամենն
օրինագրքին մէջ գրուած են :

— Պ. Լէօն , գիտէք որ ամէն բանէ
տեղեկութիւն ունի , հայրիկ :

— Եւ փոխարէնը կուտ մըն ալ
չունի :

— Որո՞ւ հոգ , պիտի հարստա-
նայ :

— Երբէք :

— Դուք իսկ ըսիք զայդ իրեն :

—Ե՞ս :

—Դուք . քսան անգամ լսած եմ որ զինքը շնորհաւորած էիք իւր ստացած բարձր դաստիարակութեան համար , և աւելցուցած էիք , թէ ասլադային մեծ հարստութեան տէր պիտի ըլլայ . տեանենք , հայրիկ , նստեցէք ու խօսակցինք :

Պ . Լըպրէօն նստաւ , ժիւլի ալ քովիկը :

—Կը սիրէք զիս , այնպէս չէ՞ , յարեց սղջիկն՝ իւր հօրը փողկապին հանգոյցը շտկելով :

—Այո , և միայն ասոր համար է որ . . . :

—Զիս սիրելնուդ համար է որ չէք ուզեր Պ . Լէոնին հետ ամուսնանալս . ուրեմն , սիրեցեալ հայրիկս , ես ալ կ'ըսեմ որ այս ամուսնութիւնը պիտի կատարուի :

—Ոչ, Պ. Լէօն կուտ մը չունի. և
 դուն երջանիկ չես կրնար ըլլալ ե-
 րեք հազար ֆրանքի եկամուտով
 մը, ենթադրելով իսկ որ քու վաթ-
 սուն հազար ֆրանքդ հարիւրին
 հինգի հաշուով տոկոսի դնես, որ
 ներկայ ժամանակիս մէջ շատ ան-
 հաւանական է: Իմ հարստութիւնս,
 որ հարիւր քսան հազար ֆրանքի
 չափ է, մահուանէս ետք միայն
 կրնաս ստանալ. փառք Աստուծոյ,
 ես ալ ողջ առողջ եմ: Հետեւաբար
 քեզի այնպիսի ամուսին մը պէտք
 է, որ գոնէ քու օժտիդ չափ գու-
 մար մը ունենայ իւր ձեռաց տակ.
 վաթսուն հազար ֆրանքի մօտ
 գումար մը գոնէ . . . :

—Պ. Լէօն պիտի շահի այդ գու-
 մարը:

—Թող շահի ուրեմն, եաքը կը տեսնենք:

—Եթէ նամակին ընթերցումը շարունակէիք, այդչափ պիտի չըբարկանայիք, և շուտով համաձայնած պիտի ըլլայինք:

—Ուրեմն գիտե՞ս նամակին վերջաւորութիւնը:

—Բնականաբար, որովհետեւ ահոր մէկ օրինակն ալ դրպանս է:

—Ո՛հ, հիմակուան աղջիկները, չարածճի՛:

Պ. Լըպրէօն շարունակեց նամակին ընթերցումը:

«Ձեր աղջկան ամուսինն ըլլալ տհա միակ փառասիրութիւնս, կենացս միակ նպատակը: Բայց կ'ուզեմ գինքն երջանիկ ընել, և այդ չկրնար ըլլալ, եթէ չը կրնայ գո-

հացներ իւր բոլոր պէտքերը, իւր
 բոլոր քմահաճոյքներն իսկ : Գիտէք
 թէ որչափ ուսեալ եմ, և թէ ուս-
 մունք և գիտութիւն ո՛րչափ միջոց-
 ներկը հայթայթեն զիրենք մշակող-
 ներուն : Տարի մը միջոց շնորհեցէք
 ինձ : Այս ժամանակամիջոցին մէջ
 դործի պիտի ձեռնարկեմ, ձեռնար-
 կութեանս արդիւնաւորման վրայ
 յուսով լի . տարին լրսնալուն պի-
 տի դամ Օրիորդ Ժիւլիի ձեռքը
 խնդրել ձեզմէ . վասն զի սոյն տար-
 ուան մը միջոցին եթէ անքուն մնալ,
 չոր հացով ու ջրով անանիլ իսկ
 հարկ ըլլայ, առնուազն յիսուն-
 հազար ֆրանք հաւաքած պի-
 տի ըլլամ : Եւ ասիկայ սկզբնաւո-
 լութիւն մը միայն պիտի ըլլայ .
 Omnia labor vincit improbus.»

—Ի՞նչ կը նշանակէ այս վերջին նախադասութիւնը :

—Յարատեւ աշխատութիւն մը տալէն բանի կը յաղթէ, ըսաւ ժիւլի :

—Ուրեմն գիտե՞ս լատիներէն :

—Այո, հայր իմ :

—Լատիներէն գիտե՞ս :

—Այո, Պ. Լէոն սորվեցուց ինձ, որպէսզի կարենանք ձեր չգիտցած մի լեզուով թղթակցիլ. Բայց աւարտեցէք նամակին ընթերցումը :

«Եթէ տարիէ մը, շարունակեց Պ. Լըպրէօն, որ կը զարմանար թէ ի՞նչպէս կըլլայ որ իւր աղջիկը լատիներէն կը գիտնայ, եթէ տարիէ մը չը յաջողիմ, այն ատեն ազատ էք Օրիօրդ ժիւլիի ձեռքը ուղած անձերնուդ տալու, և ինձ յայնժամ մեռնիլ միայն կը մնայ :»

—Ի՞նչ կ'ըսէք այս առաջարկու-
թեան, հայրիկ:

—Բաւական տրամաբանական է:

—Ուրեմն կը հաւանի՞ք:

—Պէտք է որ հաւանիմ, քանի
որ այնպէս կուզես:

—Այսպէս, տարիէ մը Պ. Լէսնի
կի՞նը պիտի ըլլամ:

—Եթէ տարիէ մը խոստացած
դումարը շահի և ինձի բերէ յիսուն
հազար ֆրանք:

—Պիտի շահի: Ուրեմն կրնա՞մ
այս բարի լուրն իրեն հաղորդել, և
ըսել որ վեր գալով շնորհակալ ըլ-
լայ ձեզի:

—Ի՞նչպէս, վե՞ր գայ:

—Վարը՝ փողոցին մէջ պատաս-
խանի կ'սպասէ:

—Տեսա՞ր դինքը:

—Արդէն դիտէի: Երեկ ըսաւ ինձի, թէ այս առաւօտ ճիշդ ժամը իննին փողոցը պիտի սպասէ. հիմայ ալ ճիշդ ինն է:

Ժիւլի մօտեցաւ պատուհանին, բացաւ դայն, և ձեռքովը այնպիսի նշան մ'ըրաւ, որ ամէն երկրի մէջ կը նշանակէ «եկէք», և այն՝ որուն ուղղուած էր այս նշանացի հրաւերը՝ ուրախութենէն ցատկեց տեղէն և դէպի տունը ուղղուեցաւ:

Բ.

—Շնորհակալ եղիք հօրս, ըսաւ երիտասարդուհին, լէոնը դէպի Պ. Լըպրէօն յառաջ մղելով. կ'ընդունի ձեր առաջարկը:

—Ո՛րչափ երախտապարտ եմ, ը-

սաւ լէոն՝ հօրը ձեռքերը համբու-
րելով :

— Ուրեմն շա՞տ կը սիրէք աղջիկս :

— Բոլոր հոգւովս, Պարոն :

— Կը կարծէ՞ք թէ նպատակնուդ
պիտի հասնիք :

— Վստահ եմ ատոր :

— Ո՞րչափ ստակ ունիք այժմ :

— Ոչինչ :

— Բայց պաշտօն մ'ունիք, շատ
անդամ ըսած էք ինձ դայդ :

— Այո՛, Պարոն, ելմտական նա-
խարարութեան մէջ :

— Ի՞նչ կը շահիք ամիսը :

— Հարիւր տասներեք ֆրանք, եօ-
թանասուըն և հինգ սանթիմ :

— Չնչին դումար մ'է այդ .

— Արդէն ես ալ այդ պաշտօնս
պիտի ձգեմ :

— Զգուշութեամբ վարուեցէք՝
թերեւս ձեր բոլոր ուսմամբ այդչափ
գումար մ'ալ չը կրնաք վաստկիլ։

— Կը սխալիք, Պարոն, բարեբաղ-
դարար այնպիսի դարու մը մէջ կապ-
րինք, յորում ամէն աշխատութիւն
իւր վարձքը կրնգունի։

— Սակայն մինչեւ հիմայ հաղիւ
թէ ամսական հարիւր աասներեք
Ֆրանք եօթանասուն և հինգ սան-
թիմի գործ մը կրցեր էք դտնել։

— Մինչեւ հիմայ սէրն ինչ է չէի
գիտեր, Պարոն, և այս փոքրիկ
գումարը կը բաւէր իմ պարգասէր
ճաշակիս։

— Այսպէս գուք շատ բան գի-
տէք, յարեց Պ. Լըպրէօն, այն դար-
մացեալ դիմօք, զոր կ'ունենան մի-
այն իրենց լեզուն գիտցող մարդիկ։

և այն ալ հազիւ կտաւ ծախելու համար պէտք եղածին չափ, ու թուաբանութիւնն ալ՝ հարիւրին քսան և հինգ-երեսուն շահելու համար պէտք եղածին չափ :

— Այո՛, պարոն, շատ բան գիտեմ :

— Անգղիերէն կը խօսի՞ր :

— Զուրի պէս :

— Գերմաներէն :

— Մայրենի լեզուիս չափ գիւրութեամբ :

— Իտալերէն :

— Ամենայն գիւրութեամբ :

— Սպաներէն :

— Հրաշալի կէրպիւ :

— Լատիներէն, ցունարէն :

— Խիստ քաջ կերպով . նոյն իսկ Արարերէն գիտեմ :

—Արաբերէ՛ն, վրայ բերաւ Ժիւ-
լի, այս շատ աղուոր. եթէ դուք
ալ Արաբերէն գիտնայիք, ո՛րչափ
գոհ պիտի մնայիք, հայրիկ:

—Ի՞նչպէս, այն երկայն ու ծուռ
ու մուռ գիրերը կրնա՞ք կարդալ:

—Մեծաւ գիւրութեամբ:

—Նկարչութիւն ալ գիտե՞ք:

—Այո՛, կրնամ վարպետ նկարչի
մը նկարին ընդօրինակութիւնն ը-
նել: Քիչ մը ճարտարապետութենէ
կը հասկնամ. տարրալուծութեան մէջ
խիստ յաջողակ եմ. գիտեմ ընդ-
հանուր պատմութիւն, բնական
պատմութիւն, իրաւագիտութիւն:
Ու կը կարծէք թէ այս ամեն հըմ-
տութեամբս հանդերձ տարւոյ մը
մէջ յիսուն հազար Քրանդ չը՞ պիտի
կրնամ աւելցնել:

—Յիսուսն հազա՛ր ֆրանգ , բա-
ւական մեծ գումար մ'է , բայց խօս-
քըս ետ չեմ առներ , ու խոստումս կը
պահեմ : Ուրեմն 1838 սեպտեմբեր
15ին եկէք : Սակայն անմիջապէս
կուտայի աղջիկս , եթէ հիմայ ձեռ-
քերնիդ ըլլար այն ստակը , զոր ծը-
նողքնիդ ծախսած են ձեր բոլոր
գիտցածները սորվեցնելու համար .
թո՛ղ տգէտ ըլլայիք , հոգ չէր :

—Ամբողջ տարի մը համբերու-
թեամբ պիտի սպասէ՞ք , ժիւլի , ը-
սաւ Լէոն երիտասարդուհւոյն :

—Այո , բարեկամս , կերդնում :

—Ուրեմն , 1838 սեպտեմբեր 15ին ,
ըսաւ Լէոն մեկնելով , և իւր սիրոյ
առարկային ձեռքը սեղմելով :

—Պարոն , պատիւ ունիմ զձեզ ող-
ջունելու , ըսաւ Պ . Լըպրէօն , որ

այս խօսքը յաւակնոտ շեշտով մը ,
 և անիմաստ ժպիտ մը ի շրթունս
 քսան տարի կրկնած էր իւր յաճա-
 խորդներուն , երբ անոնց հրաժեշտ
 կուտար :

Գ .

Այս տեսարանէն տասն ու կէս ա-
 միս վերջ , Լօնտրայի մի ստորնա-
 կարդ պանդոկին ցած , մթին ու
 վատառողջ սենեկին մէջ կը տես-
 նուէր մարդ մը դալկադէմ , եր-
 կայն մօրուքով , որուն այտերը փոսն
 ինկած էին , ու ինք գրեթէ քուր-
 ջեր հադած էր : Այս մարդը զլու-
 խը կուրծքին վրայ հակած էր , և
 ձախ ձեռքը բռնած էր ասորճանակ
 մը , որուն կարթին ու շնիկին հետ
 կը խաղար աջ ձեռքովը : Այս դալ-

կադէմ', վախա ու քուրջեր հագած
մարդը, որ երկու օրէ ի վեր բան
մը կերած չէր, մեր ծանօթ լէոնն
էր, որ քիչ յետոյ իւր կենաց վերջ
պիտի տար:

Սեղանին վրայ նամակ մը կար
ժիւլիի հասցէին, որ սա տողերը
կը պարունակէր.

«Ամէն բան ըրի հօրդ պահանջած
գումարը վաստկելու համար. և հի-
մայ զձեզ վերջին անգամ տեսած
օրէս աւելի աղքատ վիճակի մը մէջ
կը գտնուիմ. երկու օրէ ի վեր բան
մը կերած չեմ: Երբ նամակս ստա-
նաք, արդէն մեռած պիտի ըլլամ,
միշտ զձեզ յիշելով: Ատրճանակի
մը գնտակն ըրած պիտի ըլլայ այն
բանը, զոր պիտի ընէր անօթու-

թիւնը, եթէ երբէք համարձակէի
տակաւին յուսալ:

«Երջանիկ եղիք, ժիւլի, մեռնելէ
առաջ իմ վերջին բաղձանքս այս է:

«18 յուլիս 1838»

«Լէֆն»

Լէֆն վերջին անգամ մ'ալ կար-
դաց այս նամակն և ապա դոցեց:

— Պէտք չէ այլ եւս ապրիլ մինչեւ
յ15 սեպտեմբեր, ըսաւ. եւ մինչ
ատրճանակը քունքին պարպելու վը-
րայ էր, յանկարծ սենեկին դուռը
բացուեցաւ ու ներս մտաւ խոշոր ու
կարմրագէտ մարդ մը, որ ասուեայ
թիկնոցակ մը հագած էր, ու առ-
ջեւը ղենջակ մը կապած, զոր վեր-
ժողվեր էր: Այս մարդը տէրն էր
այն պանդոկին յորում կ'ապրէր
Լէֆն, եթէ ապրիլ կրնայ կոչուիլ
այն:

Լէոն՝ առաջին շարժամբ մը, ու
բուն երբէք տէրը չէ մարդ, փո-
խանակ ատրճանակը պարպելու, իւր
ձեռքը վար առաւ ու հրազէնը իւր
ետին պահեց :

Կորա այս շարժումը չը վրիպեցաւ
պանդոկապետին աչքէն, որ երի-
տասաւորդին մօտենալով, ըսաւ անոր,

— Ի՞նչ կ'ընէք հոգ :

Չայս ըսելով թէ հրազէնն և թէ
Լէոնի ձեռքը դէպ իրեն կը քաշէր :

— Ուրեմն գանկդ պիտի ջախջա-
խէ՞իր :

Լէոն նշանացի «այո՛» ըսաւ :

— Քառասուն չիլին պա՞րտքեր-
նիդ :

— Չունիմ որ տամ :

— Այսպէս, ոչ միայն պարտքեր-
նիդ չէք վճարել, այլ և ինքզինք-

նիդ իմ տա՛նս մէջ կ'սպաննէք,
այսինքն պանդոկիս վարկը կը կտա-
րէք, և մեռած մարդու մը պատ-
ճառած բոլոր հոգերը կ'առթէք
ինձ. տուէ՛ք ասորճանակը:

— Ինչո՞ւ համար:

— Կը հարցնէ՛ք. որպէս զի արդե-
լում գձեզ ինքզինքնիդ սպաննելէ,
մինչեւ որ պարտքերնիդ չը վճա-
ճարէք: Այնուհետեւ ազատ էք,
բայց պայմանաւ որ իմ տունէս
դուրս տեղ մը կատարէք ձեր որո-
շումը:

— Ուրեմն մեռնելո՞ւ անգամ ա-
զատութիւն չունիմ, մըմնջեց լէտն,
զոր թշուառութիւնը, յուսահատու-
թիւնն, անօթութիւնն և անձնատ-
պանութենէ մ'առաջ բնական եղող
յուզումն այն աստիճան կքեր էին,

որ ինչ ընելէն անգամ տեղեկութիւն
չունենալով, հրազէնն օթեւանապե-
տին տուաւ:

— Ստոյգ է որ, ըսաւ, ձեզի
պարտք ունիմ եւ ձեզ կը վերաբե-
րիմ. ուղածնիդ ըրէք ինձ, ձերբա-
կալել տուէք զիս եթէ կուզէք:

— Ուրեմն շատ թշուա՞ռ էք:

— Ո՛հ, այո, շատ:

— Գործով մը չէ՞ք կրնար զբա-
ղել:

— Ամէն բան գիտեմ:

— Ամէ՞ն բան:

— Այո, ամէն բան. արաբերէնէն
ու յունարէնէն սկսեալ, մինչեւ
խնայողական օճառ շինելու կեր-
պը գիտեմ. սակայն անօթութե-
նէս կը մեռնիմ:

— Իրաւունք ունիք, ասոնց եւ ոչ

մին հաց կուտան, և դուք առաջինը չէք:

— Ուղեցի դասեր աւանդել, բայց տարեկան հազար երկու հարիւր ֆրանքէն աւելի չը տուին ինձ. հազար երկու հարիւր ֆրանք, որոյ համար պիտի ստիպուէի առաւօտէ մինչեւ երեկոյ, ութէն տասն երկու տարեկան խել մը ապուշ, բթամիտ, և և մին միւսէն աւելի անհաճոյ և աւելի տղեղ տղայոց ուսում և կրթութիւն աւանդել:

— Յետոյ ի՞նչ ըրիք:

— Յետոյ արաքերէն երգերու հաւաքածոյ մը թարգմանեցի. հիւանալի երգեր, կատարելապէս անձանօթ եւրոպիոյ, որ կրնար ամբողջ հիւսիսի գրականութիւնը յեղաշրջել:

— Ուրե՞մն :

— Ուրեմն , տպագրիչը թարգմա-
նութիւնս տպագրելու համար երկու
հազար ֆրանք պահանջեց :

— Ուրիշ բան մը պէտք էր փոր-
ձել :

— Ես ալ այդ ըրի . կառավարու-
թեանէն գործ պահանջեցի . նկարի
մը ընդօրինակութիւնն օրինակի
համար :

— Անշուշտ ընդունեցան ձեր խըն-
դիրը . զի կըսեն թէ Զրանսաի մէջ
իշխանութիւնք արուեստները կը քա-
ջալերեն :

— Ութ հարիւր ֆրանք խոստա-
ցան ինձ Վէլադքէզի(*) մի նկարն

(*) Վէլադքէզ՝ Սպանիացի հռչակաւոր
նկարիչ, որ ապրած է Ժէ. դարուն մէջ :

Ծ. Թ.

քնդօրինակելու համար, և ատիկայ տարուան մը աշխատութիւն կը պահանջէր :

—Շատ զուարճալի բան է այս, շարունակեցէք, ըսաւ պանդոկապետը, ձեռքերն իւր զիստերուն վրայ դնելով և հետաքրքիր դէմք մ'առնելով :

—Ո՛հ, պատմութիւնս կը զուարճացնէ՞ զձեզ :

—Շատ :

Պանդոկապետը նստաւ աթոռի մը վրայ, զի մտածեց անշուշտ թէ նստիլը ոտքի վրայ կանգնելէն լաւագոյն է :

—Լրագրապետի մը դիմեցի, յարեց լէօն, և արտաքին լուրերը թարգմանել և գիտական յօդուածներ գրել սկսայ : Ամիս մը

եաք ութսուն ֆրանք շահեցայ, և հրաման ստացայ այլևս չը գրել գիտութեանց վրայ, որովհետեւ բաժանորդներն իմացուցեր են թէ ձանձրացուցիչ են աղոնք:

— Ոհ, այո, գիտական յօդուածներն անտանելի են, ըսաւ պանդուկատը՝ քրքշաձայն խնդարով:

— Այն ատեն ունեցած չունեցածահաւաքելով Անգլիա եկայ:

— Աղէկ ըրիք:

— Անգղիերէն խիստ լաւ խօսելու պատճառաւ, կը յուսայի երիտասարդ ճէնթրմէններու ֆրանսերէնի դասեր աւանդել, բայց օր մը ձեր հայրենակիցներէն միոյն մայրն եղող լէտիի մը առջեւ «չապիկ» բառն արտասանելու անխոհեմութիւնն ունեցայ, և այն օրն իսկ ճամբայ տուին ինձ:

—Անկէ՛ ետք :

—Անկէ՛ ետք բնաւ բան մը չըրի :
Եկայ բնակիլ ձեր պանդոկին մէջ ,
և ձեզի քառասուն շիլին կը պար-
տիմ :

—Պէտք էր ձեզի յանձնուած ա-
ռաջին պաշտօնէն դո՛՛հ ըլլայիք , յո-
րում հաշար երկու հարիւր ֆրանք
կը շահէիք :

—Գո՛ ըլլա՛լ , մեռնիլը լաւագոյն
էր ինձ համար :

—Ես ունեցածովս դո՛՛հ կ'ըլլամ ,
բաւ պանդոկապետը հպարտու-
թեամբ , և ահաւասիկ քսան տարի
է որ այս գործիս մէջն եմ :

—Ես ալ թերեւս ձեզ պէս դո՛՛հ
պիտի ըլլայի , եթէ սիրահարած չըլ-
լայի :

—Սիրահարած էք :

—Այո, և սիրածս առնել կարե-
նալու համար, պէտք էր որ տարուան
մը մէջ յիսուն հազար Փրանզ շա-
հէի:

—Տարուան մը մէջ յիսուն հա-
զար Փրանզ, մինչ ես հազիւ հազար
տակի ունիմ, ձեր ըսած գումարին
գրեթէ կէսը, և այն՝ քսան տար-
ուան մէջ: Յիմար մ'էք եղեր, սի-
րելիս:

—Եւ վեց շաբաթէն տարին կը
լրանայ, ահա ասոր համար էր որ
այսօր մեռնիլ կուզէի, փոխանակ
պայմանաժամուն լրմանն սպասելու:

Պանդոկապետը խորունկ կերպով
մտածել կը թուէր:

—Միտքս բան մը կուզայ, գո-
չեց յանկարծ:

—Չե՞ր միտքը:

—Յիսուն հազար ֆրանքի՞ պէտք
ունիք:

—Այո՛:

—Եթէ ձեզի վաժսուն հազար
ֆրանք հայթայթեմ, տասը հազա-
րըն ինձ կուտա՞ք:

Լէօն պանդոկապետին նայեցաւ,
իբրեւ թէ խենդի մը նայէր:

—Լըջօրէն կը խօսիմ, ըսաւ պան-
դոկապետը:

—Կրնա՞ք ինձի վաժսուն հազար
ֆրանք հայթայթել:

—Ամիսէ մը:

Լէօն ոտքի ելնելով պանդոկապե-
տին գիրկը նետուեցաւ: Սա այդ-
չափ ընտանութենէ չախորժելով,
Լէօնը ձեռքով ետ մղեց, և ըսաւ.

—Ստամբոլնիդ լա՞ւ, առո՞ղջ է:

—Խիստ առողջ, բայց ի՞նչ վե-
րաբերութիւն ունի:

— Չարիսպանացու թիւններու մէջ
դռնաւանձ էք:

— Երբէք:

— Ուրեմն ձեր սիրած աղջկան հետ
պիտի ամուսնանաք:

— Ի՞նչ կերպով:

— Քաջ եղիք. քուրջ պէտք եղա-
ծքն այդ է:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Հապէք զգետանիդ:

— Հապածներէս ուրիշ զգեստ չու-
նիմ:

— Ուրեմն ես հաստ մը փոխ կու-
տամ ձեզ, ապիրիչ մըն ալ կը դրկեմ
ձեզի, որպէս զի ածիլութիք, որով-
հետեւ մեծ մարդու մը, լօրտի մը,
Սեդրիոյ ատենակալի մը քովը պի-
տի երթանք:

— Այս մա՞րդը պիտի տայ ինձ
վարիժառն հագաք քրտանք:

—Պիտի շահեցնէ ձեզի, եթէ լաւ ստամոքս մ' ունիք:

—Բան մը չեմ հասկնար:

—Հասկնալու պէտք չ'ունիք, ունի՞ք լաւ ստամոքս մը:

—Կը կրկնեմ թէ՛ այո՛:

—Աղաւնիին միտը կը սիրէ՞ք:

—Աղաւնին ի՞նչ բան ունի այս առէնուն մէջ:

—Պատասխանեցէք, աղաւնին կը սիրէ՞ք:

—Պաշտելու աստիճան:

—Փրկուած էք. ես ալ տաան հազար ֆրանքս կը շահիմ: Սպասեցէք ինձ, վայրկենէ մը կը դառնամ:

Այս խօսակցութենէն քսան վայրկեան յետոյ, Լէոն, ածիլուած, և իր հագածէն չորս անգամ աւելի լայն բայց միանգամայն և աւելի

մաքուր զգեստ մը հագած, պանդոկապետին ընկերակցութեամբ դուրս կ'ելնէր պանդոկէն, առանց տակաւին անոր ըսել տալ կարենալու թէ ո՞ւր կը տանէր զինք, և թէ աղանձինները ի՞նչ յարաբերութիւն կրնային ունենալ իր սիրոյն և այն յիսուն հազար ֆրանքին հետ որոյ պէտք ունէր:

Դ.

Պանդոկապետ Բէթէրա՝ լէոնը Բիզգատէլլիի ամենաշքեղ պանդոկներէն մին առաջնորդեց:

— Լօրա Լընխատալը կրնա՞մք տեսնել, հարցուց պանդոկապետն համազգեստաւոր ծառային, որուն առջեւ գլխարկն ի ձեռին ոտքի կանգնած էր պատկառանօք, ու լէոնին ալ նոյնն ընել կը հրամայէր:

—Ո՛չ, պատասխանեց ստատաւորն, միլոդաւ մարդ չ'ընդունիր:

—Հաճեցէք ըսել Նորին վսեմութեան, յարեց Բէթէրո, թէ աղաւնիներուն համար մէկն եկած է:

—Եթէ աղաւնիներուն համար է կրնաք մանել, ըսաւ ծառայն:

Բէթէրո յաղթական դէմքով մը Լէոնին նայեցաւ.

—Ամեն բան լաւ կ'ընթանայ, ըսաւ:

Լէոն երազ տեսնել կը կարծէր:

Ծառայն այս երկու այցելուներն համակ ոսկի զարդերով ու մետաքսով զարդարեալ սրահ մը մտցուց, և յայտնի ականածանքով մը դոր մինչեւ այն ատեն չէր ցուցուցած, ըսաւ անոնց.

—Երթամ իմացներմ՝ Նորին վսեմութեան :

Տասը վայրկեանէն Նորին վսեմութիւնն երեւցաւ :

Գրեթէ 60 տարեկան մարդ մ'էր սա, բարձրահասակ, վտիտ, սպիտակահեր և աղնուաղէմ, որուն աչքերը՝ խնդրաբերուները պաշտպանելու և անոնց հարկ եղած պատասխանը տալու սովորած մարդու մը նայուածքն ունէին :

—Միւրաւ, ըսաւ Բէթէրս յոտին կանգնած, — ինչպէս որ լէոն ալ ոտքի կանգնած էր, — և երկու երեք անգամ խոնարհութիւն ընելով, կուգամ Ձեր վսեմութեան ներկայացնել այս պարտնը, որ կը փափաքի աղանձիններու մրցանակին մասնակցի :

Լօրտ Լընիստալ ուշադիր ակնարկով մը դիտեց Լէոնը, ինչպէս բընական պատմութեան հետամուտ մը կը դիտէ իւր չտեսած մէկ միջատը :

— Ֆրանսացի՞ էք, հարցուց Լօրտը Լէոնին Ֆրանսերէն լեզուով :

— Այո՛, պատասխանեց սա Անգլիներէն լեզուով, որով խիստ հաճոյ թուեցաւ Ալպիոնի զաւակին :

— Ու կ'ուզէք ազաւնիներու մըրցման մասնակցիլ :

— Չգիտեմ թէ ի՞նչպիսի մրցում մ'է այդ . բայց քառորդ ժամ մը առաջ դիւրիս ջախջախելու վրայ էի, երբ պանդոկապետս Պ. Բէթէրս տենեակս մտաւ, և իմ գոգադդութեանցս պատմութիւնէն զգածեալ առաջարկեց ինձ ամսուան մը մէջ վաթսուն հազար ֆրանք շահիլ :

Բայց չկրցայ իրեն ըսել տալ թէ
ի՞նչ միջոցաւ պիտի շահէի :

—Ահաւասիկ խնդիրն , ըսաւ Լօր-
տը՝ քաղաքագիտի մը ծանր շեշտով ,
որ քաղաքական ամենակարեւոր
խնդրոց վրայ կարծիք կը յայտնէ :
Լօնտրաի մէջ գիտուններու ընկերու-
թիւն մը կայ , որուն նախագահն
եմ : Այս ընկերութիւնը՝ գիտու-
թեանց ամեն մութ կէտերը լուսա-
ւորելու փափաքէն մղուած՝ 60 հա-
զար ֆրանգի պարգեւ մը խոստա-
յած է այն մարդուն , որ կարենայ
ամիս մը շարունակ ամեն օր երեկոյ-
եան ընթերիքին խորոված աղաւնի մը
ուտել : Ասիկայ զառաջինն շատ դիւ-
րին բան մը կ'երեւայ , բայց ոչ ոք
կրցած է ցարդ յաջողիլ , թէն շա-
տեր փորձած են : Ոմանք տասնե-

բորդ աղաւնիին ետ կեցած են, ու-
րիշներ տաան և հինգերորդին հի-
ւանդ պատկած են, և երեք հոգի
այ քսան երկուերորդէն մինչեւ քը-
սան և հինգերորդը շարունակելով
չը կրցան տոկալ ու մեռան: Այն ասե-
նեք երեսուն հազար Փրանք էր
միայն. բայց փորձին դժուարու-
թիւնը տեսնելով, վաթսուն հազար
Փրանքի բարձրացնել հարկ համա-
րեցինք: Այս փորձին տոկալու կա-
րողութիւնը կը զգա՞ք յանձին:

Աւելորդ կը տեսնե՞ք նկարագրել
լէռնի զարմացումը:

—Այո՛, ախա՛ր, պատասխանեց՝
առանց ինչ ըսելը գիտնալու, և
միայն շահելիք վաթսուն հազար
Փրանքին վրայ մտածելով, բայց
աղաւնիներէն դուք պիտի մտաւա-
կարարե՞ք:

— Բնականաբար :

— Որովհետև միջոցներս չեն ներ-
բեր այսպիսի ծախք մ' ընելու :

— Ե՞րբ պիտի սկսիք :

— Այսօրու ընէ իսկ :

— Հաճեցէք ըսել ձեր անունն, ը-
տաւ Լօրտը նստելով ու Անգլիոյ
գլխաւնչանը կրող տօմար մը բանա-
լով :

— Լէոն * * * :

— Տարիքնի՞դ .

— Երեսուն .

— Արհեստի՞դ .

— Արհեստ չունիմ. պաշտօնատան
մը մէջ էի, բայց նոյն պաշտօնս
ձգեցի, ունեցած հմտութենէս ու-
րիշ կերպով օգուտ քաղել յուսա-
լով :

— Ուրեմն գիտո՞ւն մ'էք դուք :

— Բաւական լաւ դաստիարակու-
թիւն մ'առած եմ:

— Մեր ընկերութեան մէջ ունիմք
նշանաւոր հեղինակէտ մը, Լօրտ
Պուրլամ:

— Լաւ եմ իր վրայով, բայց իր
Որդիտի թարգմանութեան մէջ
չատ մը վրիպակներ ըրած է:

— Կայ նաեւ արեւելագէտն՝ Լօրտ
Կասթրուք:

— Որ Սաատի բանաստեղծին վրայ
ըրած ուսումնասիրութեանը մէջ մեծ
սխալներ դործած է:

— Ուրեմն Արարերէն(*) կը խօ-
սի՞ք:

(*) Հեղինակը կը սխալի զՍաատի Ա-
րարացի կարծելով. յայտնի է թէ Կի-
լիսի հեղինակը Պարսիկ բանաստեղծ-
ներուն ամենէն նշանաւորն է: Մ. Թ.

—Այո, պարոն:

—Ունինք նաեւ նշանաւոր հնա-
խօս մը:

—Լօրտ Սթօրլէյ. եթէ դինքն
անձամբ ճանչելու պատիւն ունենա-
յի, պիտի ապացուցանէի իրեն, թէ
երկու երեք անգամ սխալած է ե-
ղիպտական բուրգերուն համար
ցուցած թուականներուն մէջ:

—Կը ճանչէ՞ք նաեւ զլօրտ Կալպի:

—Աստեղագէտը:

—Այո:

—Կատարելապէս գէթ իւր գող-
ծերովը կը ճանչեմ:

—Ան ալ սխալներ ըրած է:

—Միւսներէն աւելի, ասկից դատ-
ես աստղ մը գտած եմ, որուն գո-
յութեան վրայ կասկածած իսկ չէ.
ուզած ատենը կրնամ ցուցնել իրեն,

շրջապատը հաւասար է երկրի շրջապատին քառապատիկին :

— Ուրեմն ամէն բան գիտէ՞ք դուք , պարոն :

— Գրեթէ , միլորտ :

— Եւ հիմայ ալ կուգէք գիտնալ թէ կրնա՞ք ամսուան մը մէջ երեսուն աղաւնի ուտել :

— Ո՛չ , միլորտ . կուգեմ ուէ միջոցաւ մը , բաւական է որ պարկեշտ ըլլայ , յիսուն հազար ֆրանք շահիլ մինչև ամիս մը , որովհետև այս պայմանաւ միայն կրնամ սիրած կնոջս հետ ամուսնանալ :

— Ես աւելին պիտի ընեմ ձեզի , պարոն , եթէ մրցանակը շահիք , ես զձեզ տնձամբ թագաւորին պիտի ներկայացնեմ , և մեր ընկերութեան մէջ ընդունիլ պիտի տամ :

Լէան խոնարհութիւն մ'ըրաւ ի նը-
շան շնորհակալեաց :

— Ուրեմն կըսէինք թէ արհեստ... :

— Չունիմ, միշտ :

— Ո՞ւր ծնած էք :

— Ի Բարիդ :

— Ու հիմայ ո՞ւր կը բնակիք :

— Լիօն-Նօարի սլանդոկը , Հօրիպլ
ս/ծրի/ծ :

— Խիտ լաւ : Ահաւասիկ մեր պայ-
մանները : Ձեր ամէն ուզածն ուտե-
լու և խմելու ազատ էք . միայն թէ
ամիս մը շարունակ ամէն օր ժամը
Յին խորոված աղաւնի մը պիտի
ուտէք : Մեր մէջէն երկու հոգի
ձեր ճաշին ներկայ պիտի գտնուին ,
և ճաշին ինչպէս սեղի ունենալուն
վրայ տեղեկագիր մը պիտի գրեն :
Պէտք է որ աղաւնին ամբողջապէս

կերուած ըլլայ : Եթէ փորձէն հրա-
 քարիք, կրկին չէք կրնար մասնակ-
 ցիլ . եթէ այս անունդն առնելնուդ
 հետեանօք հիւանդ ընկնիք, քսան
 տակոյ գումար մը պիտի ընդունիք
 ընելիք ծախքերնուդ համար : Եթէ
 այս փորձին տուկալ չ'կրնալով ընկ-
 ճուիք երեք անձանց նման, որոց
 վրայով խօսեցայ պահ մը առաջ,
 ընկերութեան ծախիւք պիտի թաղ-
 տիք, ու գերեզմաննուդ վրայ ձեր
 մահուան պատճառը պիտի արձա-
 նագրուի :

— Շնորհակալ եմ Ձեր տուած այս
 տեղեկութիւններէն, միլօրտ . բայց
 ներեցէք որ հարցում մ' ընեմ ձեզ :

— Խօսեցէ՛ք :

— Ձեր ընկերութիւնը երբէք մի-
 ցանակ մը չէ՞ առաջարկած, գի-

տական ուէ խնդիր մը լուծելու համար . երկրագործական ըլլայ թէ պատմական , աստեղագիտական կամ լեզուագիտական :

—Ոչ , այդ ամէնը չեն հետաքրքրեր զմեզ : Մեք ամենէն վեր կը դասեմք այն ամէն բաները որք մեզի դադափար մը կուտան մարդկային մարմնոյ կարողութեանց վրայ :

—Անշուշտ կը հասկնաք , միլորտ , թէ աւելի կը սիրեմ իմացականութեան քան ստամոքսիս շնորհիւ :

—Յիսուն հազար ֆրանքի պէտք չ'ունի՞ք :

—Այո , միլորտ :

—Ուրեմն , այդ գումարը շահելու միակ միջոցն այս է : Մեր այժմու գիտնոց աստացած դիրքը խիստ

պատուաբեր է իրենց : Ուրեմն համաձայնեցանք . երեսուն հատ խորոված աղաւնի , ըսաւ լօրտն այս պայմանը շեշտելով , այսօրուրնէ՞ յուրիս 31էն մինչև յառաջակայ սեպտեմբեր 1 :

— Ո՛ւր պիտի ընեմ այս ճաշը :

— Ուր որ կուզէք :

— Իմ պանդոկս , ըսաւ Բէթէրս :

— Ս,յո՛ , ըսաւ լօրտ Լընիատալ :

— Միշտ քանի թոյլ պիտի տա՞յ ինձ , հարցուց Բէթէրս , որ եթէ պարոնը մրցանակը շահի , իմ հաստատութեանս յայտարարութիւնն ընեմ , և այդ յայտարարութեան մէջ այս դէպքն արձանագրեմ :

— Ս,յս մասին ընկերութեան խորհուրդ պիտի հարցնեմ :

— Ո՛րչափ ազնիւ էք , միշտ :

— Յաւառթիւն ուրեմն, ըստ
Անգլիոյ. աստեղակալը, Աստուած-
տար որ յաջողէիք. դայս կը մաղ-
թեմ ջերմագին ի շահ Ձեր և ի շահ
գիտութեան: Եւ ինչպէս կարծեմ
քիչ մը առաջ ըսի, եթէ յաջողիք,
թագաւորին բարեհաճութիւնը պիտի
ստանաք, ու Լօնսըրաի բոլոր տու-
ները ձեզի համար բաց պիտի ըլ-
լան:

— Ուրեմն, ըստ Լէոն՝ Բէթէլսի
հետ միասին դուրս ելնելով, ուրեմն
այնչա՛մ աշխատութիւն տարով ու-
սայ Լատիներէն, Յունարէն, Իտա-
լերէն, Սպաներէն, Անգլիերէն,
Գերմաներէն, Պատմութիւն, Երկ-
րաչափութիւն, Աստեղագրաշխութիւն,
Բնական Պատմութիւն, Բնադիտու-
թիւն, Տարրալուծութիւն և . . . Մոլ-

տովալաքերէն , որպէս զի սիրած
աղջկանս հետ ամուսնանալ կարե-
նալու համար , ամսուան մը մէջ ե-
րեսուն հատ խորոված աղաւնի ու-
տել ստիպուիմ : Ո՛ր գիտութիւն ,
բա՞ռ մըն ես միայն . . . :

Ե.

Այն իրիկունն իսկ լէոն գործի
սկսաւ :

Ութ օր ետք , լօրտ Պուրլամ և
լօրտ Սթօրլէյ , որք ուզեր էին ամ-
բողջ ամսոյն մէջ սորա ճաշին
հերկայ գտնուիլ , իրիկուան ժամը
7ին լօրտ Լընիստալի տունը կերթա-
յին :

— Ուրե՞մն , հարցուց այս վերջի-
նը :

— Այսօր ալ կերաւ աղաւնի :

— Ամբո՞ղջապէս :

—Ամբողջապէս :

—Ի՞նչ առոյգ տղայ :

Օգոստոս 15ին լօրաւ Լընիստալ եր-
կու վկայից կը հարցնէր .

—Գրաւադիր պարօնը մեռա՞ւ :

—Ոչ :

—Ամէն օր կ'ուտէ՞ իր աղաւնին :

—Ամէն օր :

—Խորովա՞ծ :

—Խորոված :

—Ամբողջապէս :

—Ամբողջապէս :

—Ուրեմն երկրորդ շրջանն ալ ան-
ցուց :

Օգոստոս 25ին ինքն անձամբ
դնայ տեսնել զԼէօն, զոր հազիւ
կրցաւ ճանչել : Մեր հերոսին աչ-
քերը կրակի մէջ էին, այնչափ սրա-
տիկ ջերմ ունէր :

—Ի՞նչպէս կը գտնէք ինքզինք-
նիդ, հարցուց ընկերութեան նա-
խագահը :

—Խիստ գէշ, պատասխանեց Լէ-
ոն :

—Ու կը յարատեւէ՞ք :

—Այո :

—Դուք սղաւնիներու Ուէլլինկ-
թընն (*) էք :

—Շնորհակալ եմ Զեր քաջակե-
րութենէն, միւրա :

Լօրտ լընխտալ աւզեց ներկայ

(*) Ընթերցողք գիտեն անշուշտ թէ
Ուէլլինկթըն նշանաւոր Անգլիացի դո-
րապետ մըն էր, որ Ուաթէրլոյի ճակա-
տամարտին մէջ Գաղիոյ թշնամի մի-
ացեալ բանակներուն կը հրամայէր, ու
յաւթեց Նաբուէտն Ա. ի նոյն պատերազ-
մին մէջ յամին 1815 : Ծ. Թ.

դանուկի վերջին երեք ճաշին, յորում լէոն քթին ծակերը գոցելով հազիւ կրնար աղաւնին ուտել այնչափ դէշ կուգար հոտը :

Ո՞վ կրնար հաւատալ որ իր հաւատարմութեամբն այնչափ հոշակաւոր եղող թռչունն՝ վրայէ վրայ ուտուելով այսչափ անախտի՞րժ դարձնաց :

Յգոստոս 30ին Լճնորայի ժողովուրդը Բէթէրս վարպետին դրան առջին կը խոնէր : Հազիւ կրնային լէոնը՝ ներշնչած հիացման ցոյցերուն դէմ պաշտպանել :

Վերջին աղաւնին ուտելէն ետք, իւր ըրած յաղթութենէն յուզեալ, և սրտի ցաւէն խեղդուելու մօտ վիճակի մը մէջ, հարկ եղաւ որ պատուհանն երնէ, և ողջունէ թաղին

բնակիչները, որոց ամէն օր տեղեկութիւններ կուտար Բէթէրս փարպետը:

Սկսած իսկէն բազմաթիւ դիտումներ եկած էին լէսնը տեսներու: Բայց միայն փականքին ծակէն կըրտած էին տեսնել զայն, և ասոր համար ալ ստիպուեր էին դռնէ ոսկի մը տալ Բէթէրսի:

Սեպտեմբեր 2ին գրաւը շահուած էր:

Պ. Բէթէրս՝ աղաւնիներու փորձին միջոցին լէսնի հագած զգեստները ծախսեր էր Անգլիացի դրօսաշրջիկի մը, որ վօլթերի երկու հարիւր երեսուներորդ դաւադանը գնած էր: Այս զգեստը հարիւր կինէի ծախսեր էր, և եթէ արհեստիւ աշտպիսի բա-

ներ հաւաքող մ'ըլլար՝ հազար կի-
նէի ալ թերեւս չտար :

Վերջապէս 1838 սեպտեմբեր 3ին
Թաշահի մէջ հետեւեալը կը կարդա-
ցուէր .

«Ընթերցողք գիտեն անշուշտ,
թէ ասկից ամիս մ'առաջ Գաղիա-
յի մը ինքզինք մրցակից ներկայա-
ցուցած էր այն աղանիի մրցանա-
կին, զոր առաջարկած էին լօրտ-
լընիստալ և լօնտրաի գիտական ըն-
կերութեան բոլոր անդամք :

«Բերկրութեամբ կը ծանուցանեմք
թէ այս մրցանակը շահեցաւ նոյն
Ֆրանսացին, որուն պատուհանին
տակ ութ օրէ ի վեր և այս պա-
հուս իսկ կը խոնտի հետաքրքիր-
ներու և հիացողներու ամբոխ մը :

«Երեսուն աղանիներն ամբողջա-

պէս կերուած են, և սակորները
պահուած, որպէս զի իրողու-
թիւնը հաստատող տեղեկագրով մը
ներկայացուին բնական պատմու-
թեան օննեկին:

«Կը յիշուի թէ այս երիտաւոր-
դէն առաջ հարիւր յիսուն հոգի
ներկայացած էին մրցելու, բայց
ուժ կամ տասնհինգ օր մրցելէ յե-
տոյ ետ կեցեր էին, և թէ այդ-
մրցողներէն երեքն ալ մեռեր էին:

«Ուստի այս երիտաւորդը պէտք
է խիստ առողջ ստամոքսով մը, և
կորովի հաստատամտութեամբ մ'օժ-
տեալ ըլլայ: Երէկ որոշեալ մրցա-
նակն ու ռոկեայ շքադրամ մը նու-
իրուեցաւ այս Ծրանաստղոյն՝ Պ. Լէ-
ոն^{***}ի:

«Ահաւասիկ կարեւոր խնդիր մը
 շուծուեցաւ ապագային համար։ Այս
 առթիւ նշանաւոր հեղինակէտ Լօրտ
 Պուրլամ՝ ընտիր հառ մ'արտատանեց։
 Լօրտ Լընիտալ ևս ի պատասխան՝
 կրօնային պաշտամանց ծագման և
 լեզուաց ծննդեան վրայ խիստ գե-
 դեցիկ բանախօսութիւն մ'ըրաւ։ Ու-
 րախ եմք յայտնելու մեր ընթեր-
 ցողաց թէ, Պ. Լէոն * * * չէ հասա-
 րակ մարդ մը, զոր շահու ակնկա-
 րութիւնը մղած ըլլայ այս փորձին,
 առաջնակարգ գիտուն մը և գրա-
 դէտ մ'է նա։ Ուստի և զուտ հե-
 տաքրքրութեան համար միայն ը-
 րած է այս փորձը։ Ասոր ապա-
 ցոյց է տա պարագայն որ 10000
 ֆրանք պարգեւած է ազանիները
 խորովող պանդոկատներին։ Նոյն

Իրիկունն իսկ թագաւորին ներկա-
 յացուեցաւ: Նորին վեհափառու-
 թիւնը ադամանդազարդ ծխատուփ
 մը նուիրեց իրեն, և երկարօրէն
 հարցափորձեց զինքն այն դանազան
 տպաւորութեանց մասին, զոր յաճախ
 կրկնուած ազաւնիի միտը յառաջ կը
 բերէ մարդկային կազմուածոյն
 վրայ: Սպանիոյ դեռպանը անմիջա-
 պէս գրեց թագուհւոյն, ու Պ. Լէ-
 տոն * * * ի համար իզատել Լա Գա-
 թօլիքի խաչին պատուանշանը խնդ-
 րեց: Քուրցօֆ իշխանը 50000 լուպ-
 լի տալ խոստացաւ մրցանակընկալ
 պարոնին, եթէ հաճէր նոյն փորձը
 Ռուսիոյ մէջ ալ կրկնելու: Բայց Պ.
 Լէտոն * * *, զոր իւր ընտանիքն և իւր
 գործեր կը կոչեն ի Փարիզ, ցաւ
 յայտնելով ստիպուեցաւ մերժել սոյն

առաջարկն . աւելցնելով մանաւանդ ,
 թէ երկրորդ փորձ մը անկարելի պի-
 տի ըլլար իրեն , սոյն ամսուան մը փոր-
 ձի միջոցին կրած նեղութիւնն ամէն
 բացատրութենէ վեր լինելով ։”

1838 սեպտեմբեր 15ին Լէօն ներ-
 կայացաւ Պ. Լըպրէօնի , որ իւր աղ-
 ջկան հետ կը գտնուէր ճիշդ այն
 սենեակն , ուր տարի մ’առաջ հրա-
 ժեշտ տուեր էր իրենց ։

— Յաջողեցա՞ր , հարցուց հայրը ։

— Ահաւասիկ եօթանասուն և հինգ
 հազար ֆրանք , ըսաւ Լէօն՝ իւր
 գրպանէն եօթանասուն և հինգ հազար
 հազար ֆրանքնոց պանքտոմս հա-
 նելով ։

— Քսան և հի՛նգ հազար ֆրանք
 ալ աւելի , գոչեց Պ. Լըպրէօն սքան-
 չացած , մինչդեռ ժիւլի յուզումէն

կը տժղունէր և ուրախութենէն կը
կարմրէր :

— Այո՛ , ըսաւ Լէօն , ոչ միայն խոտ-
տացեալ դռմարը շահեցայ , այլեւ
նուէրներ ալ ըրին ինձ , զորս վաճա-
ռեցի , և որք կը ներկայացնեն այս
աւելորդ քսան և հինգ հազար ֆը-
րանքը :

— Մտացած դաստիարակութեա-
նըդ շնորհիւ շահեցար :

— Այո՛ , պատասխանեց Լէօն հա-
ւաշերով , զի չէր ուզեր իւր հարըս-
տութեան աղբիւրը խոտտովանիլ :

— Ուրեմն , ըսաւ Ժիւլի՛ իւր նշա-
նածին փարերով , եթէ դաւակ ու-
նենամք պէտք է որ ուսումնական
ընենք :

— Սատանա՞ն տանի զիս , եթէ
անոնց հասարակ ընթերցանութիւն

մ'իսկ ստիպեցնեմ, ըստ Լէոն ինք-
նիրեն :

Եւ ամուսնացաւ ժիւլիի հետ, ու
երջանիկ եղաւ, և երկու դուստր
ունեցաւ, որք հակառակ իրենց հօր
ըրած երդումին, երկու հրաշալիք-
ներ կրնան համարուիլ, և մտած
են այն ճամբուն մէջ, որ շիտակ
դէպի Արձանագրութեանց և Գեղե-
ցիկ Դպրութեանց Ակադեմիան կ'ա-
ռաջնորդէ :

Հիմայ որ Լէոն ապրելու համար
իր դիտութեան պէտք չ'ունի, դայն
օգտակար կերպիւ կը դործածէ :
Արդէն հրատարակած է իր Արարա-
կան երգերու թարգմանութիւնը որ
թարգմանիչներու մէջ նշանաւոր ա-
նուն մը, և նիւթապէս ալ 32
Փրանք 50 տանգիմ շահեցուցած է

իրեն : (Որովհետեւ տպագրչին հետ
դաշինք դրած էր որ զրքէն եղած
շահը կէս առ կէս պիտի բաժնէին , ու
ամբողջ շահն եղած էր 65 ֆրանք... :)

Այս պատմութենէն կրնա՞նք հե-
տեյնել թէ գիտութիւնն արհա-
մարհելի բան մ'է : Ո՛չ : Ասով սա
միայն կը հաստատուի թէ՛ գիտու-
թենէն զայն միայն պահանջելու է ,
ինչ որ կրնայ տալ . այսինքն միշտ
աշխատութիւն , երբեմն համբաւ ,
յաճախ անծանօթ կեանք մը , իսկ
հարստութիւն՝ երբէք :

Արդեօք կը հաստատէ՞ թէ պէտք
է արհամարհել Անդլիացւոց ալլան-
դակութիւնները :— Ո՛չ : Որովհետեւ
ինչպէս կը տեսնէք , մէկուն ալլան-
դակութիւնն ուրիշիմ՝ երջանկութեան
պատճառ կրնայ ըլլալ : Եւ այն ա-

ամէն ճանքայնեքը զորս կ'ընտրէ մարդ-
երջանկութեան հասնելու համար՝
բարի են, բաւական է որ խոստաց-
եալ երջանկութեան հասնի:

Ուրեմն ի՞նչ կապացուցանէ այս
պատմութիւն:

Բան մ'ալ կապացուցաներ:

Բայց ո՛չ, կապացուցանէ թէ ա-
ղաւնիին միտք ծանր համ մ'ունի,
և թէ Նախախնամութիւնն ամէն
միջոց ի գործ կը դնէ, օգնելու
համար այնպիսեաց որք յանդիմա-
նելի գործ մ'ըրած չեն:



Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and mostly illegible due to fading and the nature of the ink transfer.



ՔԱՐԳՄԱՆՁԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Դ.Զ. Փր.

Խրատառու կամ հրահանգիչ բարոյավէպը (Սպառւած)	
Սիրուն Պատմութիւններ	2. 20
Աղաւնիներու մրցանակը	2.

ԱՌՁԵՌՆ

ԱՆԿԵԱԼ ԲԱՐՔԵՐ (Վէպ տեղական կեանքէ
առնուած)

معارف نظارت / جامعہ سنک رخصتیلہ طبع اولنشد

